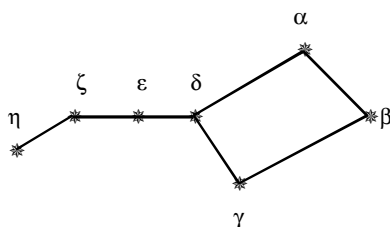

ОСНОВНИ ЗВЕЗДИ И СЪЗВЕЗДИЯ У НАС

С оглед на ориентирането и по-лесното намиране на отделните звезди – обекти на нашето нощно небе народните имена у нас разглеждаме по съзвездия и звезди. Някои от тях са навлезли в астрономията ни и по книжен път, най-често това са зодиакалните названия, възприети чрез вечните календари, където се дават и 12 - те зодии на хората според месеца и датата на раждането им : *Козирог, Водолей, Риби, Овен, Юнец, Близнаци, Рак, Лъв, Девица, Везни, Скорпион, Стрелец.*

Съзвездия :

Голяма Мечка (лат. Ursa Major, гръц. *Μεγάλη ἀρκτος*).

Фиг. 4

Съзвездие от около 125 звезди, разположено около северния звезден полюс; от тях 7 най-ярки звезди дават характерната му форма; три образуват тъп ъгъл, а останалите 4 – трапец. В някои страни то е оприличавано на *тиган* или *черпак*. В научната астрономия негови отделни звезди имат собствени имена: α – *Дубхе*, β – *Мерак*, γ – *Фекда*, δ – *Мегрец*, ϵ – *Алиот*, ζ – *Мицар*, η – *Бенеташ*. Основното име *Голяма Мечка* официално е прието и в другите славянски страни (рус. *Большая Медведица*, брус. *Вялікая Мядзведіца* укр. *Велика Ведмедица*, пол. *Wielka Niedźwiedzica*), вероятно калка на лат. и гръц. име.

У нас по азбучен ред се срещат следните имена на съзвездието:

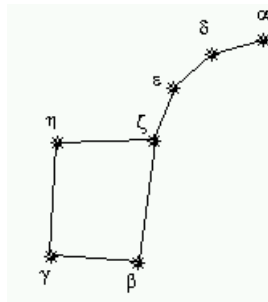
Голяма каруца 1, *Голяма Колà* 78, *Голяма Колà с волòве* 2, *Голяма Мèчка* 233, *Голям кон* 1, *Голèми Колà* 7, *Дълги колà* 1, *Златна колесница* 1, *Колàта* 322, *Колàрка, волòве и вълк* 1, *Колà с аръш* 1, *Колà с вълк* 1, *Колà с два вòла* 1, *Колà с прòцеп* 3, *Колà със слàма* 2, *Колà с рàло* 1, *Колà с ярèм* 1, *Колàрка* 6, *Колàрница* 1, *Колàрска звезда* 2, *Колесàрка* 3, *Колесница* 6, *Колà с бивòли* 1, *Колà с волòве* 9, *Мèчка* 23, *Мèчка с мечèта* 4, *Талига* 2, *Счупена колà* 1, *Черпàк* 5, *Хайдùци* 2, *Харамии* 2. Чуждоезични: *Айò* 1, тур. *ayı* ‘мечка’, *Арабà* 1, тур. *araba* ‘кола’, *Арабà йгьлдòз* 3, тур. *araba yıldızı* ‘кола – звезда’, *Бююк айò* 1, тур. *büyük yıldızı* ‘Голяма мечка’, *Едì кардашлар* 1, тур. *Edi kardaşlar* ‘Сèдем брàтя’, *Кюсюк* 1, тур. *küskü* ‘ржжèн’. Оприличаване съзвездието на м е ч к а, освен в гръцки, латински и

славянски, се среща и в други народи: араб. *Духбе, Аддуб ал абар* ‘голяма мечка’, в остячки *Форредя* ‘мечка’, корякски *Елус – кынг, кынга* ‘мечка’, татарски *Итын, Джетыган, Жидигян* от монг. *утыган* ‘мечка’. (Фиг. 4).

Представата с кола (каруца), возило, се среща и в останалите славянски страни и у други народи: рус. *Воз, Возило, Возница, Кола, Колесница, Колясочка, Пвозка*; укр. *Віз, Великий віз*; пол. *Wóz, Wielki wóz, Furmański wóz, Bryczka więtego Jakuba*; длуж. *Nebjski wóz*; глуж. *Wöz*; чеш. *Velký vůz*; слвш. *Vel'ký voz*; слвн. *Kola, Kriva kola, Rimska kola, Pureleva kola, Nebeski voz, Martinov voz, Veliki voz, Voznica*; срхр. *Vělka kóla, Кола, Возачева кола*; естонски *Суур Ванкер* ‘Голяма кола’, *Вана Ванкер* ‘Стара кола’. С черпак ‘кепче’ съзвездието срещахме в китайски, у индианци в Северна Америка; у египтяните е свързано с ‘Хинопотам’, у римляните като ‘Седем вола’ – *Septemtriones*, у киргизи – *Жети каракуи* ‘Седем разбойника’.⁵⁸

Малка Мечка (Ursa minor)

Полярна

Фиг. 5

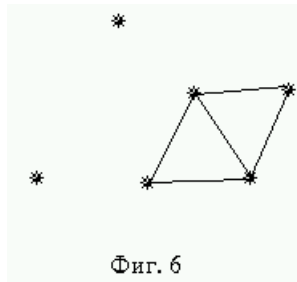
Съзвездие от 7 ярки звезди, наподобяващи фигурата на Голямата Мечка; най-крайната ѝ звезда лежи наблизо до Северния небесен полюс и се вижда през цялата нощ, служи за ориентиране и се именува *Полярна звезда*. Вж. Звезди.

В картотеката ни са засвидетелствувани следните имена за *Малка Мечка*: *Каручката 1, Кепчѐ 1, Лъжйца 1, Малка Каруча 1, Малка Колà 82, Малка Колѝсарка 1, Малка Мѝчка 103, Малки Колà 2, Мàненка Мѝчка 1, Мàнинка Колà 1, Кѝси Колà 1, Оралѝнце 1, Сѝверна Колà 1*; чуждоезични: тур. *Къзьк аул* ‘Малка Мечка’. В рус. *Малая Медведица, Кичага, Лось, Малая Лось, Пассажир, Сохатый, Стожарье, Вышезар*; брус. *Малая Мядвездица*; укр. *Малий Воз, Мала Ведмедица*; пол. *Mały wóz, Mała Niedzwiedzia*; чеш. *Malý vůz*; срхр. *Mála kóla, Mâli Médvjed*; слвш. *Mali burovl', Mala buraca, Mala kola, Mala medvednica*,

⁵⁸ Подробности вж. у Бонов, А. с. 76; Ковачев, Й. с. 70; Зигел, Ф. Ю., с. 138; Гладшова, М., с. 51 – 54; Купишевски, В., 82 – 87.

*Mali medved, Mali voz.*⁵⁹ (Фиг. 5)

Плеади (*Квачка, Кокѡшка*, лат. *Pleiades*)

Широко извесно съзвездие у нас, намиращо се между Орион, Персей, Овен и Колар. С обикновено око от него се виждат 6 – 7 звезди, между които една е най-ярка “*кокошка, квачка*”. Гръцкото име е свързано с мита за седемте дъщери на Гиганта Атлант и океанидата Плейона: Мая, Електра, Тайгета, Алкиона, Келено и Мeroпа. Преследвани от беотийския ловец Орион, за да ги спаси Зевс ги превърнал в звезди. В Рим на *Плеадите* съответствуват *Вергилиите*. Според нашия народ съзвездието се скрива – “*квачката да мѣти*”, от Гергьовден до Тодоровден; срещу нощта на появата ѝ добитъкът трябва да се укрива под покрив, за да не ги зарази квачката, когато си отгърсва перушината.⁶⁰

Съзвездието у нас е известно с имената :

Квачка 286, *Квачка с пѣленца* 106, *Квачка с пѣлета* 27, *Квачка с пѣлци* 5, *Клѡвачка* 1, *Клѡца* 2, *Клѡчка* 64, *Клѡчка с пѣленца* 19, *Клѡчка с пѣлета* 2, *Кѡвачка* 27, *Кѡкошка* 115, *Кѡкѡшка с пѣлета* 19, *Кѡкошка и пѣлци* 1, *Кѡкѡшница* 1, *Колѡчка* 1, *Насѣдка* 1, *Пѣлета* 1.

Влѣси 15, смесвана с Телец, *Влѣсци* 8, смесвана с Орион, *Влѣшко* 1, *Влѣхчета* 1, *Влѣшкови* 15, *Влѣшкови звезди*, *Влѣшковѣя* 2, *Влѣшовци* 1, *Влѣшкови* 1, *Лѣшкове* 1, *Лѣчове* 3, *Шесттѣ влѣсци*.

По-рядко са назовавани: *Камѣра* 1, *Камѣрица*, по сгрупирване на звездите, *Стѡжари* 2, *Криволѣци*, *Самосѣбци* 1, *Комѣти* 1, *Хайдѣци*, *Хайдѣти*. Чуждоезични: *Пиличѣ таѣк* ‘пилешка кокошка, квачка’ тур. *Топ ѣгѣлдѣз* ‘камара звезда’ тур., *Юрѣк ѣор* ‘юрушка прегръдка’.

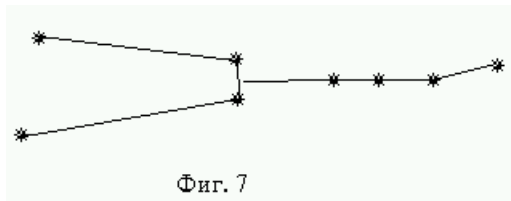
Представата с *кокошка, квачка* с пилета е известна и в други славянски народи: рус. *Кочка, Курица с цыплятами, Птичье гнездо, Утиное гнездо, Утичье гнездо*; укр. *Квачка з курчатами*; сръхр. *Квачка*; слвн. *Kokla, Kokóqčica, Kokoqka, Kukujačji, Kura s piqčeti, Kvočka, Kvoqača, Kvkeja* (Matičetov, M. Slovenska, 66).

⁵⁹ Б а т а к л и е в, Г. Антична митология. С. , 1985, 130, 33, 97, 62, 147, 15, 100.

⁶⁰ М а р и н о в, Д. Народна вяра., – СБНУН, XXVIII, с. 20.

Името *Власи* вероятно е сродно с рус. *Валсажары, Весажари, Волосожары, Велосыни, Волосянка* (Рут, 35). У Тверитин Афанасий Никитин в “Хождение за три моря” (1470 г.) среща “Волосыны в зорю уходят” (Фасмер, I, 304, 343); Святский прави опит да ги свърже с *Волос* – лунен езически славянски бог. Всеки месец Плеадите се допират до Луната, което може да се тълкува като “Велесови внуци – Волосожары” или ярки “овце” – “Овце около Волос”.⁶¹ В “Диалози”-те на Псевдомаврикий от VI в., преведени на старобългарски, Плеадите са посочени като “въсход власежеициим и начало жельткь”.⁶² В срхр. има същото име: *Влаши* и *Влашци*; *Gromadka, Gromadnica* ‘камара’ намираме в словенски. У някои северни народи в СССР се среща и представата *решето, сито*: вотяцки – *Шерпужкижели* ‘решето звезда’, чувашки *Ала сяттир*, естонски – *Уус Сьэл* ‘ново сито’, *Таэва сьэл* ‘небесно сито’ Ист. - астр. иссл. IX, 164); рус. *Решето, Решетка* (Рут 36). (Фиг. 6).

Бик (лат. Taurus)

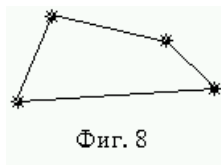

Фиг. 7

Зодиакално съзвездие, което грее на запад през ноември – януари; обхваща около 130 звезди с два разсеяни купа Плеади и Хиади; намира се между Близнаци, Орион, Овен, Персей и Колар. У нас посочено в Любимец, Свиленградско.⁶² (Фиг. 7).

Гарван (лат. Cornus)

Съзвездие на северната част на небето през април – май; намира се до Момата и Свредела; обхваща около 15 звезди. В гръц. митология е гарван на Аполон.⁶³ (Фиг. 8).

Фиг. 8

Голям кон – название на Голяма мечка.

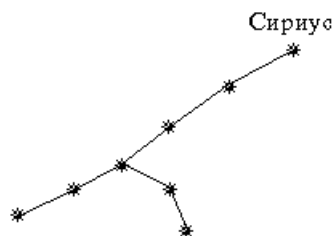
⁶¹ Святский, Д., Очерки., Ист. – астр. иссл., VII, 1961, 82, 88.

Кирсанов, Цв., Дуйчев, Ив. Естествознанието., с. 300.

⁶² Вж. Бонов, А. Митове., 175; Зигел, Ф. Ю., Съкровищата., 137.

⁶³ Бонов, А. Митове., 120, 124; Зигел, Ф. Ю. Съкровищата., 163.

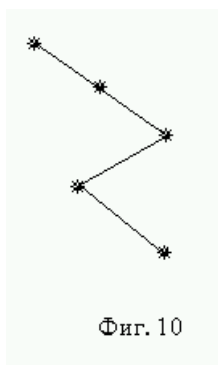
Голямо куче (лат. Canis Major)

Фиг. 9

Съзвездие югоизточно от Орион с около 80 звезди; с най-ярка звезда *Сириус*, именувана от народа *Куче*, от египтяните – *Сотис*, от римляните – *Каникула*; в гръц. митология това е *Кучето на Еригони*, дъщеря на Икар. У нас известно като: *Голямо Куче* 6, *Куче* 4, тур. *Кьопек йълдъз*. Най – ярката звезда се ползува с име на лъжлива звезда, смесвана със Зорницата. Вж. *Лъжи керван*.⁶⁴ (Фиг. 9).

Гушпер (лат. Lacerta)

Фиг. 10

Съзвездие от около 35 звезди между Андромеда, Касиопея и Цифей в обсега на Млечния път. Неговите 7 основни звезди са дали повод на датския астроном да го назове с това име. У нас е известно в едно селище, вероятно чрез литературата.⁶⁵ (Фиг. 10).

Волове и копрала

Съзвездие около *Кучето* (Голямо или Малко Куче).

⁶⁴ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, 79; Б о н о в, А. Митове., 85; Н и к о л о в, Н. Звездобройците., 17; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 144.

⁶⁵ Б о н о в, А. Митове., 246; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 144.

Два вѐла

Част от съзвездиеото *Орачи*, вероятно пояса на Орион. = *Два вола и вѐлк*.

Две а̀гнета

Звездите γ и δ от съзвездиеото Рак; до тях купчина звезди около се именуват *Ясли* (К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, 72) .

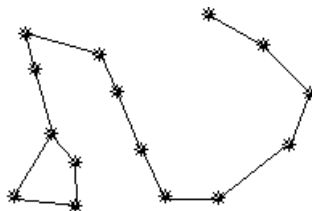
Вѐлк и вол или Вѐлк (Lupus)

Фиг. 11

Южно съзвездиеото около 70 звезди, от тях десетина са по - светли, виждат се през юли – август. Намира се срещу опашката на Голямата Мечка. У нас е известно като *Вѐлк 9*, *Вѐлк и вол*. Според Й. К о в а ч е в⁶⁶ така се наричат звездите g и d от Голяма Мечка; според други Вѐлкът е η , а ε и ξ са Воловете. (Фиг. 11).

Дра̀кон (Змей, грц. Draco)

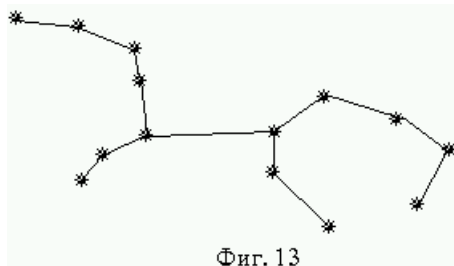
Фиг. 12

Според едни – околуполупно съзвездие, състоящо се от около 80 звезди, намиращо се между Голяма и Малка Мечка, и се вижда от май до ноември. Идва от гръц. *δράκων* ‘баснословно митическо чудовище с крака на лѐв, криле на орел и опашка на змия’; у нас – змей. Според вавилонците драконът е поставен от бог Мардук, за да пази небесните брилянти – звездите, а според гърците той е пазач

⁶⁶ К о в а ч е в, Й. Народна астрономия., с. 23.

на градината на Хесперидите.⁶⁷ Името е дошло по книжен път и е известно като *Дракон 7* и *Змей 2*. В естонски *Пыньямаду* 'Северна змия'.⁶⁸ (Фиг. 12).

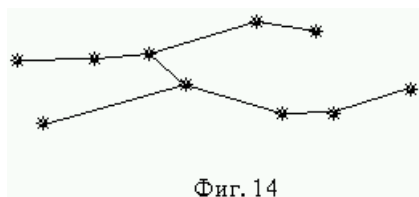
Жираф (Camelopardalis)

Фиг. 13

Северно околополюсно съзвездие с около 50 звезди; ограничено и названо от Барчус в 1624 г. Намира се между Голяма Мечка, Дракон, Малка Мечка, Колар и Персей. У нас е заето по книжен път.⁶⁹ (Фиг. 13).

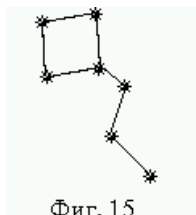
Заяк (Lepus)

Фиг. 14

Съзвездие, което се вижда през януари - март между Голямо Куче, Гълъб, Еридан и Орион.⁷⁰ У нас известно като: *Заяк 1*, *Таушан йълдъз 1*. (Фиг. 14).

Змия (Serpens)

Фиг. 15

Съзвездие от 7 – 8 звезди: 4 разположени зигзагообразно като тяло и други 4 като глава. Намира се под съзвездията Херкулес и Корона, на ляво от Арктур

⁶⁷ Б о н о в, А. Митове., 28 – 35; Зигел, Ф. Ю. Съкровищата., 98 –100.

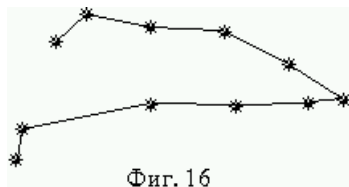
⁶⁸ Ист. – астр. иссл. IX, с. 166.

⁶⁹ Б о н о в, А. Митове., 238 – 240; Зигел, Ф. Ю. Съкровищата., 101.

⁷⁰ Б о н о в, А. Митове., 86 – 87.

(Волопас).⁷¹ У нас: *Змия 7, Звезда пепелянка 1. Вж. и Дракон.* (Фиг. 15).

Кòзирог (Capricornus)

Зодиакално съзвездие южно от Орел и Делфин, източно от Стрелец; обхваща около 50 звезди, от които 5 ярко светещи. В стб. *козирогъ, козьлрогъ* XI в., у Й. Екзарх IX в. екогеръ 'дива коза, козел'. Заето по книжовен път.⁷² (Фиг. 16).

Кокòшка, Квàчка – вж. *Плеади*.

Кон – вж. *Голям Кон, Малък Кон*.

Лисйца (Vulpecula)

Съзвездие в Млечния път, проточено като лисича опашка; изгрява преди слънцето; името е създадено от астронома Хавелей в 1690 г.⁷³ У нас посочено в с. Муселиево, Никополско, Пл. окръг.

Ловджийски кùчета (Canis Venatici)

Съзвездие между Голяма Мечка и Воловар, обединява около 30 звезди, няколко по-ярки. У нас посочено в 3 селища. В естонски *Coma Berenices* 'стръкче грах'.⁷⁴

Магàре със самàр

Съзвездието грее през зимата към 22 часа. (Фиг. 17).

Лъв (лат. Leo)

Старо зодиакално съзвездие с около 70 звезди, намиращо се в обсега му на 23 юли. Според гръц. митология това е Немийския лъв, под Голямата Мечка; свети зиме от декември до март. У нас е заето чрез вечните календари.⁷⁵

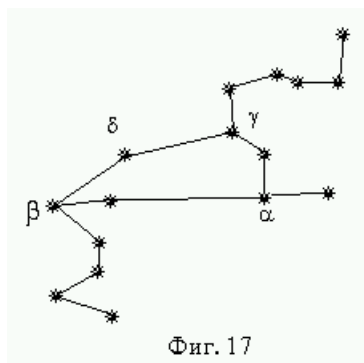
⁷¹ Б о н о в, А. Митове., 183 – 184; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., с. 200 – 201; К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, 75 – 76; М л а д е н о в, Ст. Български тълковен речник, т. I, 1951, с. 1045; Български етимол. речник, т. II, 1979, с. 525.

⁷² Б о н о в, А. Митове., с. 244; К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 65; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., с. 194 – 196.

⁷³ Б о н о в, А. Митове., с. 23 – 26.

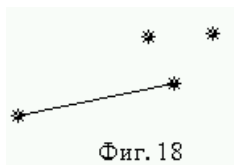
⁷⁴ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 73; Б о н о в, А. Митове., с. 104 – 109; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 161 – 162.

⁷⁵ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 81; Б о н о в, А. Митове., с. 86 – 87; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 147 – 148.

Фиг. 17

Малко куче (Canis Minor)

Фиг. 18

Съзвездие от 7 звезди южно от Близнаци и североизточно от Голямо Куче; звездата се именува *Порцион*.⁷⁶ В народната ни астрономия: *Орач* 16, *Малко куче* 5, *Кученце* 2 – до Орач и Вълците, *Орачето* 2. Рус. *Малый песь* (Д а л ь, Вл. Толковый словарь III, 105). (Фиг. 19).

Овѐн (Aries)

Фиг. 19

Южно зодиакално съзвездие с около 50 звезди, от които две по-светли; разположено между Плеади, Бик, Еридан, Кит и Риби. Слънцето стъпва в този знак на 21 март, когато денят става равен на нощта. Според гръц. митология овенът спасил живота на Форикс, син на Атамант, последния син на Еол и Нефела.⁷⁷

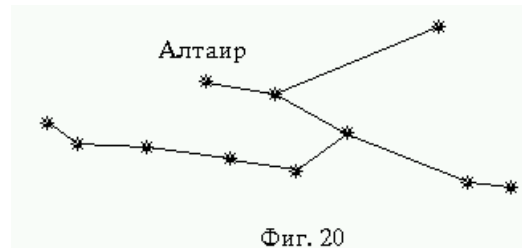
⁷⁶ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, 68 – 69; Б о н о в, А. Митове., 203 – 207; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 120 – 121.

⁷⁷ К о в а ч е в, Й. Народна астрономия, с. 22; Нашето звездно небе, с. 77; Б о н о в, А. Митове., с. 131; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 186.

Овцѐ

Група звезди около голяма звезда; виждали се на северозападния небосклон.

Орѐл (Aquila)

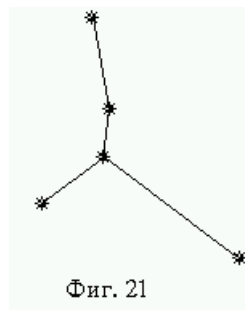

Съзвездие от 5 – 6 звезди, с най-ярката *Алтаир*, араб. ‘лятящ’; разположено между съзвездията Делфин, Козирог и Стрелец. Именувано: *Орѐл 3*, *Орлѐ 1*, *Орлѝца 6*, *Джамѝя 2*.⁷⁸ В естонски: *Винад Сада Тяхед* ‘Стари звезди Пасха’, *Роотси Одатяхед* ‘Звезди на шведско копие’ и *Винад Коодид*.⁷⁹ (Фиг. 20).

Петѐл

Съзвездие, изгряващо на изток, когато петлите започват да пеят, именувано и *Петлѝшка*.

Рак (Cancer)

Зодиакално съзвездие от около 60 звезди между Лъв, Хидра, Рис и Близнаци; четири по-светли звезди образуват фигура на рак. Според халдейците през това съзвездие душите на мъртвите слизали на земята. Според гръц. митология Рак подпомогнал Херкулес да убие Хидрата. П л и н и й С т а р и (I в.) пише: “В знака Рак има две звездички *Магаренца*, а сред тях малко облаче *Ясли*”. На 21 юни Слънцето влиза в “Тропика на Рака”.⁸⁰ (Фиг. 21).

⁷⁸ Ис. астр. иссл. IX, с. 164.

⁷⁹ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 72; Б о н о в, А. Митове., с. 125

⁸⁰ Б о н о в, А. Митове., с. 109 – 112; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 169 – 170.

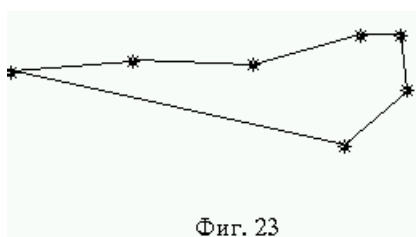
Хидра (Видра, Hydra)

Фиг. 22

Южно съзвездие от около 130 звезди, между Везни, Вълк, Малко Куче. Според гръц. митология – многолаво чудовище, убито от Херкулес – Херакъл. Естонски – *Суур Лоок* 'Голяма дъга'.⁸¹ (Фиг. 22).

Южна риба (Piscis Austrinus)

Фиг. 23

Южно съзвездие от около 25 звезди. У нас заето по книжен път.⁸²

Има и няколко други съзвездия, свързани с животни: *Малка кокошка* – изгрява към 23 – 24 часа по време на вършитба през юли; по форма прилича на *Кокдшката*, *Квачката*; *Мечка с мечкадарин* – в Млечния път, наброява 5 – 6 звезди, появява се след полунощ. (Фиг. 23).

С представи за хора и митологични лица са свързани имената на десетина съзвездия:

Близнаци (Gemini)

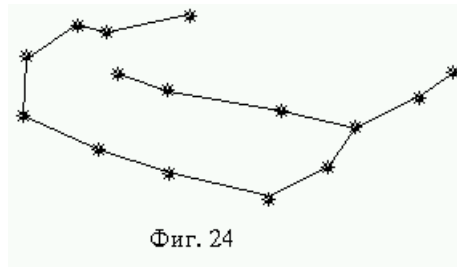
Зодиакално съзвездие, изгряващо вечер през ноември. Гръц. митология го свързва със синовете на Юпитер – Кастор и Полукс. Намира се между съзвездията Рак, Малко Куче, воловар и Рис; обхваща около 70 звезди, от които към 14 са по-ярко изявени.⁸³ В стб. близньць, у нас днес: *Близнаци* 10, *Близнѐта* 2, *Колъзи* 3; тур. *калауз*, *кълавуз* 'пътеводител', *Кълавузи*, *Ешовете* 1 от тур. *еш*

⁸¹ Б о н о в, А. Митове., с. 255; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 221.

⁸² К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 72; Б о н о в, А. Митове., 92 – 96; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 148 – 150.

⁸³ К у п и ш е в с к и, В. Цит. съч. 109.

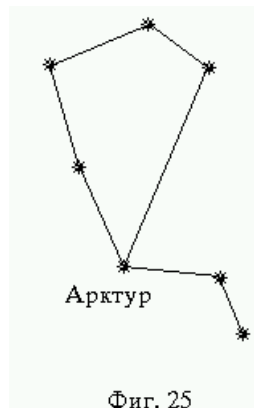
‘част от двойка предмети, хора’, *Четър* 3, тур. ‘двоен, близнак’, *Чифтове* 2, *Блезначките*. В рус. *Коромысло*, пол. *BliLnięta, Biskupi, BliLniakowie*.⁸⁴

Фиг. 24

Волов̀ар (Бивол̀ар, Говед̀ар, Bootes)

Съзвездие като ветрило, вижда се есен през септември, обхваща около 90 звезди, от които десетина са най-ярки. В гръц. митология Зевс превръща Аракс, син на Калисто, във *Волопас* – Воловар. При изгрева му “воловете се прибират от пасищата”. В др̀жката на съзв. се намира звездата *Арктур*, която се оприличава на пастир, а другите звезди са волове, говеда или биволи.⁸⁵ (Фиг. 25).

Фиг. 25

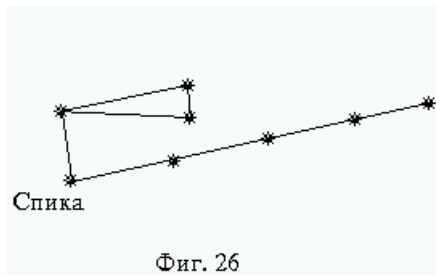
У нас се именува : *Бивол̀ар* 4, *Волов̀ар* 26, *Волов̀ари* 1, *Волов̀арка* 2, *Улов̀арка* 1, *Волов̀арче*, *Говед̀ар* 1, *Говед̀арка* 3, *Говед̀арска звезда* 1, *Говед̀арник* 2. Срхр. *Говед̀арка*, *Свињ̀арка*, *Волу̀ара*, *Воларица*, *Волуара*, *Волуарка*.⁸⁶

⁸⁴ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, 59 – 60; Б о н о в, А. Митове., 20 – 22; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 164 – 165.

⁸⁵ Србски етногр. зборник, 58, 1948, с. 495.

⁸⁶ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 73; Б о н о в, А. Митове., с. 112 – 116; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 162 – 163.

Девѝца (Момà, Невѝста, лат. Virgo)

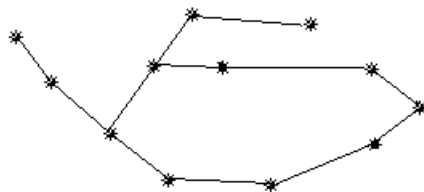

Фиг. 26

Зодиакално съзвездие от двете страни на Екватора, с около 95 звезди, от тях най-ярка е *Спика*. В него гърците олицетворявали богинята Деметра, а египтяните – жетварките. В него Слънцето влиза на 23 август. Намира се между Везни, Гарван, Лъв, Хидра и Косите на Вероника.⁸⁷ У нас на различни места е известно като: *Девѝца 1, Момàта 12, Момà с бакъри 12, Момà с бакъри и ергѝн 1, Момà с кобилица и котли 1, Момà с котли 4, Момà с къдѝля 1, Момà с мѝнци, Мѝмина кобилка 1, Бѝля 1, Невѝста, Момà и ергѝн*. (Фиг. 26).

Змиенѝсец (Serpentarius)

Съзвездие южно от Херкулес (Херакъл), обхваща около 100 звезди, от които 13 по-ярки; вижда се юли – август и се преплита със съзвездието *Змия*.⁸⁸ (Фиг. 27).

Фиг. 27

Калѝгер

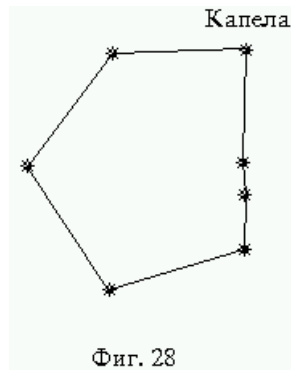
Съзвездие от 4 – 5 звезди, грее през цялата година; именувано и *Калѝгер с пàтерица*.

Колàр (Овчар, Auriga)

Съзвездие с около 90 звезди в обсега на Млечния път; заобикаля се от Близнаци, Рис, Бик, Персей и Жираф. Най-ярката звезда е Капела. В съзв. гърците

⁸⁷ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 61; Б о н о в, А. Митове., с. 196; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата. , 198 – 199.

⁸⁸ Б о н о в, А. Митове., с. 70 – 76.

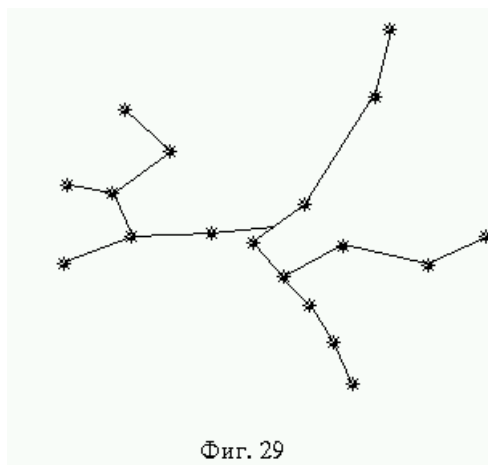
Фиг. 28

в античността виждали “овчар със стадо”.⁸⁹ У нас: *Колàр 25, Колàр с каруца 1, Овчàр 10, Овчàрин 1* вж. Зорница; *Овчàр с овцè*. Срхр. *Овчàрица*, пол. *Woźnica, Furman (y), Wołnica* (К u p i s g e w s k i, W., 108). (Фиг. 28).

Свинàр

Съзвездие, което през лятото грее сутрин, а през есента и зимата – вечер. По него се ориентират свинарите за изкарване и прибиране на свинете от паша. Известно и като: *Свинàр със свинè, Свинàрин 2, Свинàр и сестрà му*.⁹⁰

Стрелèц (Sagittarius)

Фиг. 29

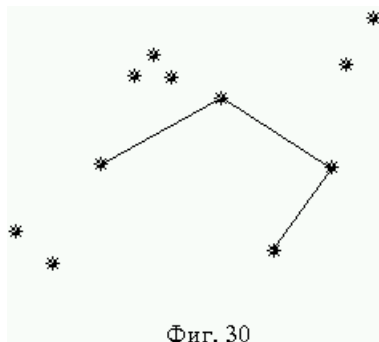
⁸⁹ К о в а ч е в, Й. Народна астрономия., с. 23.

⁹⁰ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 75; Б о н о в, А. Митове., 185 — 192; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 201 — 204.

Зодиакално съзвездие от около 115 звезди, от които 17 – 18 са по-ярки и дават фигурата на съзвездието. Намира се в Млечния път и се вижда нощем през лятото и есента. Гръцката митология го свързва с кентавъра Хирон. У нас е дошло по книжен път и вечните календари. У Й. Екзарх в “Небеса” се дава *стрѣльць*.⁹¹ Слънцето встъпва в зодиака на 22 ноември.

Други съзвездия у нашия народ са известни в отделни селища на отделни информатори по-рядко; често пъти те не могат точно да определят мястото на съзвездието. Тук можем да посочим: *Бабичката с метлата 2 (= Бабa)*, *Арменско кръстче 1*, *Бѣлѣзи*, *Боюндрук (= Хомѣт)*, *Верига*.⁹² (Фиг. 29).

Везнѣ (*Кантар*, *Паланца*, *Терзѣи*, лат. Libra)

Зодиакално съзвездие от около 50 звезди, от които две светли – α и β и други 4 са разположени в триъгълник като везни. Съзвездието се вижда през юни - юли и в него влиза Слънцето на 23 септември – есенното равноденствие. Според гръцката митология това са везните на богиня Дике, дъщеря на Зевс и Темида. У нас се именува: *Джегарѣ 1*, от *джегар* ‘уред за навиване на прежда’; *Джигарѣ 1*, *Зигарѣ 1* ‘стари везни с блюдо’; *Кантар 4* араб. тур. *kantar* ‘теглилка с топуз’; *Паланца 2*, *Терзѣи 9*, вероятно видоизменено *терзѣи*, *Терзѣйки 2*, *Терзѣя 9*; сръб. *Терзѣ*.⁹³ (Фиг. 30).

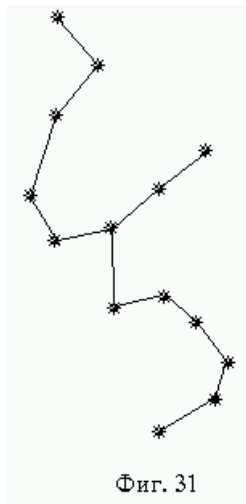
Водолѣй (Aquarius)

Зодиакално съзвездие с около 90 звезди, виждащо се август - октомври. Митологията го свързва с всемирния потоп. Синът на Прометей и Пира Девкалион, превърнат в съзвездие. У Й. Екзарх (IX в.) посочено *водолѣй*.

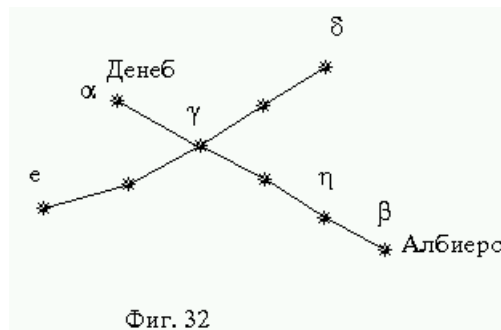
⁹¹ Данни за отделните съзвездия се дават в речника.

⁹² Ковачев, Й. Нашето звездно небе, с. 74; Бонков, А. Митове., 181 – 182; Зигел, Ф. Ю. Съкровищата., 165 – 166. Српски етн. зборник, кн. 32, с. 55.

⁹³ Бонков, А. Митове., 175 – 181; Зигел, Ф. Ю. Съкровищата., 199 – 200; Аст. - ист. иссл., 164.

У нас: *Лейка 1, Водолей. Естонски Колманда*.⁹⁴ (Фиг. 31).
Голям кръст (Лебед, Cygnus)

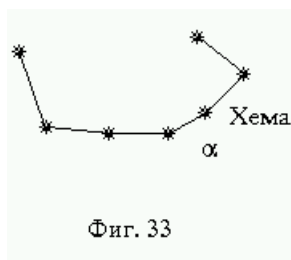
Съзвездие от около 150 звезди в Млечния път. В научната астрономия именувано *Лебед*; звездата α е араб. *Денеб*, а β – *Албиеро*. Християните го назовават *Кръст Господен*. Вижда се през ноември и изчева към Кръстовден. У нас *Лебед 5* е дошло по книжовен път; други имена: *Голям кръст 16, Кръст 52, Кръстѝц 2, Кръстѝшка 1, Кръстлѝто = Малък кръст, Крѝви Влѝси*. Срхр. *Časni krsti, Marijin krst, Svetog Petra krst, Krst svete Jelene. Nĕâí. Kriľ, Kriľ sv.*

⁹⁴ Б о н о в, А. Митове., с. 35 – 38; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 113 – 120.

Helene, Sengvânov kryl', Žmareň kril'. Рус. *Крест, Петров Крест*.⁹⁵ Естонски *Суур Рист* 'Голям Кръст', *Паастутяхед* 'Звезди Поста'.

Гѐга (*Тояга, Пãтерица*), *Голям четиригълник, Греблò, Джамия* (вж. Орел), *Дикãня, Кавàл, Кловя* (= *Сновàлка*), *Коловòз, Копрàля, Кош, Кошàра, Кòшер*.

Корòна (*Софрà*, лат. *Corona Borealis*)

Съзвездие, видимо нощем април - август между *Херкулес, Дракон и Воловар*. В гръц. митология *Венецът на Ариадна*, дъщеря на критския цар Минос, предала кълбо с конци на героя Тезей, за да не се заблуди в криволиците на Лабиринта. У нас: *Корòна 4, Сèверна корòна 3, Софрà 9, Тенсия 3, Трапèза 2, Синика, Паничка на бèдните 1*. Естонски *Кухьялва* 'Небесно стоговище'.⁹⁶ (Фиг. 33).

Кòшер (*Персèй, Perseus*)

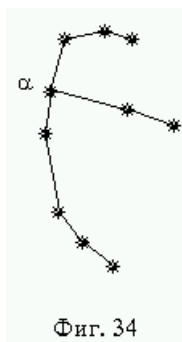
Съзвездие в Млечния път, вижда се през ноември – март; включва около 90 звезди, от които десетина по-ярки; звездата е *Алгол*, араб. 'дяволска'. Според гръц. митология това е Персей, син на Даная и Зевс, обезглавил горгоната Медуза. Няколко от звездите у нас се схващат като *кòшер, кош*. Съзвездието е известно с имена: *Кòшер 2, Кош 1, Кошерина 2, Кошерница 2, Кòшница, Пчèлен кош, Пчèлно кòшче, Трòвна 4*; звездата Алгол се именува *Пчелà*.⁹⁷

Купà, Купèн, Кр̀стèц, К̀щичка, Лèмеж (Палежник), Л̀жжичка, Овчàрска св̀рка, Овчàрска тояга (=Тояга), Окà, Окòп, Олтàр; Остèн, Огрàде, Пàтерица (=Гèга, Тояга), Пергèл 2, Пèтол̀чка, Пèто̀г̀лник 1, Пиростия (=Сàджак, вж. Стòлче) 6, Прòцеп (= Ар̀ши) 1, Пòдлина 1, Правòг̀лник 1. (Фиг. 34).

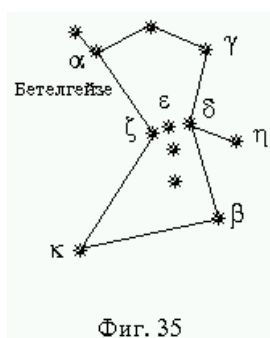
⁹⁵ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 60; Б о н о в, А. Митове., 166 – 173; Н и к о л о в, Н., Х а р а л а м п и е в, Вл. Звездобройците., 77 – 78; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 190 – 193.

⁹⁶ Б о н о в, А. Митове., с. 35 – 38; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 113 – 120; Б а т а к л и е в, Г. Антична митол., 126.

⁹⁷ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 78; Народна астрономия., 23, 24; Б о н о в, А. Митове., 87 – 90; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 131.

Ралица (Орион, Orion)

Красиво съзвездие от около 9 звезди, вижда се през есента и зимата; по средата 3 звезди образуват *Пояса на Орион*, а други три по-ниско – *Меча на Орион*; α – звезда се именува *Бетелгейзе*, β – *Ригел*, а γ – *Белатрикс*. В гръц. митология – древен ловец, който с Голямото и Малкото куче преследва Плеадите. Зевс го превръща в съзвездие.⁹⁸

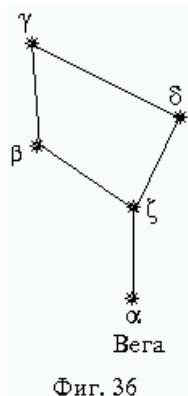
В България е известно като: *Ралица* 373, *Ралница* 1, *Рало* 98, *Ралца* 1, *Оралница* 72, *Оралка* 1, *Оралница* 3, *Орало* 37, *Оралце* 5, *Оралуша* 1. Трите звезди от пояса на Орион и други две под тях образуват форма на *ралица*; заедно са известни още и като: *Кобилица* 18, *Криви звезди*, *Криво рало*, *Орачи*, *Орачи и волдове*.

В рус. *Аршиница*, *Аршинчк*, *Грабли*, *Кичаги*, *Коромыслица*, *Коромысло*, *Коряга*, *Лось*; укр. *Косари*; сръхр. *Kòsci*; слвн. *Kosci*, *Palce*, *Páličnice*, *Rímčice*, *Sveder*, *Trije kralji*; пол. *Kosu*, *Kosynieri*, *Kosiorze* ... Поясът на Орион в различни континенти

⁹⁸ Kupiszewski 90; Matijetov M. 68 – 69.

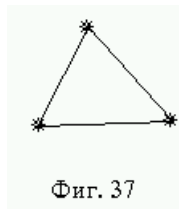
и страни има и отделни имена: белорус. *Три сестри*, *Трите Мари*; инд. *Три елена*, *Три краля*, *Три косачи* и др.⁹⁹ У нас *Орало*, може би е повлияно от гръц. *Ωρίων*. (Фиг. 35).

Сврѐдел (*Ли́ра*, *Лу́га*)

Северно съзвездие от 4 – 5 звезди с форма на свредел. С него Господ е работил при създаване на света; острието му се именува *Вега*, горящ синкав гигант с 2,5 пъти по-голям диаметър от този на Слънцето. У нас известно като: *Сврѐдел 44*, *Сврѐдло 2* и *Бургѝя 1*.¹⁰⁰ (Фиг. 36).

Стòлче (*Пиростѝя*, *Сàджак*)

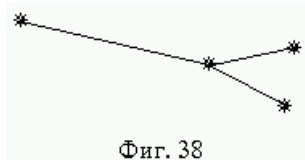

Съзвездие от три звезди, южно от Орион, може би част от съзв. Заск. У нас именувано: *Перѝс*, *Пиростѝйка 2*, *Пиростѝя 6*, *Пирòстя 3*, новгръц. *Πυροστια* ‘железен триъгълник за огнище’, тур. *sacaşağı*, *Стòлче 1*, *Трикрàко стòлче 1*. Сръб. *Пирустија*, вероятно македонско. (Фиг. 37).

⁹⁹ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 45, 62 – 63; Б о н о в, А. Митове., 60 – 166; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 177 – 182.

¹⁰⁰ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 67; Б о н о в, А. Митове., с. 132, 191 – 194; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 194.

Стрелà (Sagitta)

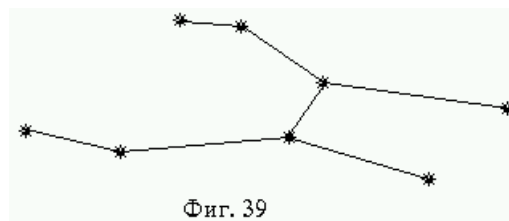

Фиг. 38

Обхваща около 20 звезди, 9 от които дават формата му. Според гръц. митология, това е стрелата, с която Херкулес убива Орела, който се виел над главата на Прометей; друг вариант го свързва със стрела, с която Аполон убива чудовището Питон.¹⁰¹ (Фиг. 38).

Други съзвездия: *Тиган* 1, *Торбà* 1, *Точилка* 1, *Тояга* 2, *Тригълник*, *Фенèр*, *Хомòт* 1, *Хвèрчìло* 1, *Хергелè* 1, *Хорìще* 1, *Хорò* 23, *Хляб* 1, *Четиригълник* 1, *Шапка* 1.

Чàша (Cratera)

Фиг. 39

Обхваща около 20 звезди, 5 от които дават формата му; разположено до Девица.¹⁰² (Фиг. 39).

¹⁰¹ К о в а ч е в, Й. Нашето звездно небе, с. 67; Б о н о в, А. Митове., с. 132, 191 – 194; З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., 194.

¹⁰² З и г е л, Ф. Ю. Съкровищата., с. 163; Б о н о в, А. Митове., 124.